

Literatura des de l'holocaust: Joaquim Amat-Piniella

David Serrano i Blanquer

La figura de l'escriptor manresà Joaquim Amat-Piniella va rebre l'any passat el reconeixement oficial de la ciutat, després d'haver-ne estat forçosament exiliat de la guerra civil ençà. És conegut sobretot dins del món de les lletres per la seva novel·la K.L. Reich referida a la vida als camps d'extermini nazis, on ell romangué. L'estudiós David Serrano ha realitzat fa poc una recerca completa de la seva vida i obra, recuperant fins i tot alguns manuscrits que havien quedat inèdits. Una versió més ampliada del treball que avui teniu al vostre abast va guanyar ex aequo el Premi Anton Esteve 1999, inclòs dins del cartell de Premis "Lacetània".

Joaquim Amat-Piniella.

En realitat, es tracta d'unes notes sobre el tema, tant a causa de la brevetat amb què cal abordar l'assumpte, amb un grau de complexitat i d'abast que va més enllà del merament literari i de l'autor concret, com perquè, certament l'article és producte de les

anotacions extretes d'una recerca més àmplia, que abasta les reflexions que entorn de la concepció de la literatura concentracionària es desenvolupa a nivell europeu arran de la dificultat de caracteritzar un gènere que estableix un fil molt prim entre els conceptes de

realitat -i veritat- i ficció.

Joaquim Amat neix a Manresa el 22 de novembre de 1913 i és fill de Joaquim Amat Palà (Manresa) i de Concepció Piniella Blanqué (Prats de Lluçanès), pintora de cert renom a Manresa arran de la seva inclusió a la I. Exposició General de Manresa, celebrada a la Companyia Anònima Manresana d'Electricitat el 1901.

Amat estudia a l'Institut Local de Segona Ensenyança de Manresa (avui IB Lluís de Peguera), on col·labora en els 7 números de la revista "Assaigs" (entre maig de 1931 i juny de 1932). Hi escriu els seus dos primers contes publicats: "La Teresa" (núm. 1) i "El despertador" (núm. 2), i fa crítica d'art i de cinema. És un dels alumnes més brillants de la classe i comença a obtenir una bona consideració entre els qui l'envolten pel seu caràcter dialogant i discret.

Com a crític d'art, col·labora habitualment als diaris *El Pla de Bages* i sobretot a *El Dia*, i és un dels responsables de la revista manresana "Ara" (entre el novembre de 1930 i l'agost de 1932), on publica diversos poemes: "El vent i el que hom sent" (núm. 2, desembre de 1930, 5); "Dances" (núm. 3, gener de 1931, 5); "Jazz" (núm. 4, febrer de 1931, p. 5); "La veig..." (núm. 5, març de 1931, 5), i "Juraments en bicicleta" (núm. 6 i últim, agost de 1932, 4). Tots ells pertanyents a un recull anomenat *Me-teors*, però que resta inèdit.

La revista, impresa per Alcaraz de Bausili, es caracteritza per la voluntat de "donar una nota de modernitat" i la decisió de "trençar el glaç dels prejudicis i les opinions localistes". Allí hi trobem alguns dels seus amics de joventut: J. Martí Ferreres (Diputat al Parlament de Catalunya per ERC i President del Parlament amb Tarradellas), Joan Bta. Claret (Secretari de l'alcalde de Manresa Prunés), Francesc Padró o J.M. Niubò, i als dibuixants Evarist Basiana, Joan Cots i Joan Vilanova. Culturalment, formen un grup d'amics que, des de la societat civil, té la voluntat de trençar les dinàmiques culturals conservadores que es mantenen a la ciutat. Políticament, són un grup d'oposició a la monarquia i de defensa d'una voluntat nacional

des del republicanisme federal i altres tendències properes al lliurepensament. Quan, a principis del 1930, Manuel Carrasco i Formiguera visita la ciutat, Amat és la persona que el va a buscar a l'estació i l'acompanya en les visites. El grup, cohesionat al voltant de la iniciativa de la revista, i juntament amb altres personalitats progressistes de la ciutat, organitza tertúlies i reunions periòdiques sota el nom de la Penya d'Ara. Un dels personatges que aconsegueixen portar a aquesta tertúlia és l'admirat JV Foix. El compromís polític d'Amat es va definint fins que, amb la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931, el trobarem a primera fila del balcó de l'Ajuntament.

El 1933 arriba el moment de la publicació de la seva primera obra, *Ombres al calidoscopi*, llibre de semblances prologat per Josep Mª Planes i editat per la Impremta Boixeda de Manresa. El llibre neix amb la intenció de fugir del caràcter documentalista dels retrats i tendir cap a una actitud sobrealista tot presentant diversos personatges de la ciutat des de la fredor, el cinisme i el sentit crític. Considerat ja el 1933 com un "intel·lectual honest" pel mateix amic i prologuista, Amat recorre al seu cercle familiar, d'amistats i coneguts per construir uns retrats literaris realitzats des de la manca de referents sentimentals, la qual cosa fa possible, mitjançant una escriptura amb una agilitat considerable, la realització d'uns textos amb un estil fresc i desenfadat, lluny "de microbis de les clíniques ben instal·lades".

La seva activitat literària és aviada compartida per una voluntat política cada vegada més decidida en defensa dels ideals republicans. L'alcalde Francesc Marcet el fa el seu secretari personal, i, des d'aquest càrrec, Amat comença a tenir un poder d'intervenció important dins el funcionament de l'alcaldia. El 1934 participa en els fets del 6 d'octubre, per la qual cosa és empresonat a la Model. Una de les conseqüències dels fets d'octubre és la decisió d'Amat de convertir-se en el principal impulsor de la formació de la Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya, de la qual en serà el pri-

mer President de la Secció Local.

En esclatar la guerra, es veu obligat a deixar els seus estudis de Dret i la seva feina com a secretari personal de l'alcalde de Manresa. Juntament amb l'alcalde i altres veïns preocupats pel patrimoni cultural de la ciutat, participa activament en la defensa de la Seu i en el procés de transformació de les Escoles Pies de Manresa en l'Escola Popular de Guerra.

El mateix 18 de juliol Joaquim Amat-Piniella es troba a l'alcaldia i és testimoni directe del ràpid procés de pèrdua de control de la situació per part dels partits polítics, que queda en mans del Comitè Revolucionari, instal·lat al Casino. El Consell Municipal, nomenat immediatament després de l'aixecament, està format per dos representants de cada sindicat i de cada formació política, però Amat en quedarà fora en no ser escollit. Aquesta situació es perllongarà fins a l'octubre, moment en què es produirà la substitució definitiva dels membres de l'Ajuntament. Amat segueix el curs dels esdeveniments atentament, però des de segona fila, lluny del primer pla que li havia fet agafar protagonisme i, probablement, ajuda a crear els enemics que tindrà a la postguerra, i que faran impossible un dels seus majors somnis: el retorn a casa.

Joaquim Amat, conscient del paper secundari que juguen els partits inicialment, decideix incorporar-se a l'exèrcit (és de la lleva del 34) juntament amb un altre dels seus amics més íntims, Ferran Planes. Amat és una persona d'estudis i, per aquest motiu, ingressa a l'Escola Militar d'Artilleria de Barcelona, d'on en sortirà al cap de més de dos mesos amb el rang de Tinent d'Artilleria.

Ambdós són destinats al front d'Andalusia: Planes a Guadix i Amat a Iznalloz, amb documentació expedida a Frailes (Jaén) el 3 de desembre de 1937, i amb el número de cartilla 63.223. Joaquim Amat compta amb una Bateria sota el seu comandament. Durant el període bèl·lic obté diversos permisos, entre ells un el mateix 1937, per passar les vacances militars a València.

Un cop acabada la guerra, Amat, fu-

gint del front perdut, s'instal·la provisionalment a Barcelona. El 28 de juny de 1939 es casa amb Maria Llaverías Viladomiu, filla del metge de Puig-reig Josep Llaverías Salors i neboda del dibuixant del "Patufet" Joan Llaverías. Mestra de l'escola pública a Manresa des del 1935, iniciada la guerra és desterrada de la seva plaça laboral a Mazuecos (Guadalajara), essent-ne rehabilitada el novembre de 1939. El 1949 mor a Barcelona als 37 anys, i deixa un fill, Marcel, d'escassament tres anys.

Passat l'estiu, i conscient del perill que corre al país pel seu compromís republicà, Amat decideix fugir sol cap a França amb la idea que és millor passar sol els moments difícils i que és qüestió de temps esperar el retorn. El setembre de 1939, i després de passar pel camp d'Argelers, el trobem veïnant com a refugiat lliure a Santa Maria i, de camí a Perpinyà, a Cucunhan (al Departament d'Aude). Un cop a la capital del Rosselló, es presenta a la JARE (Junta de Ayuda a los Refugiados Españoles), on intenta trobar una sortida a la seva situació. Sota la recomanació de la JARE, es presenta a la policia local de Perpinyà per tal de ser dut, el 22 de novembre de 1939, al camp de concentració de Sant Cebrià de Rosselló juntament amb quatre amics, amb els quals ha compartit les vivències anteriors.

Els companys de camp, a partir dels quals anys més tard crearà alguns dels personatges del *K.L.Reich*, són: Pere Vives i Clavé, bon amic i mort el 31 d'octubre de 1941 a Mauthausen mitjançant una injecció de gasolina; Ferran Planes, amb qui s'havia allistat tres anys enrere, escriptor, evadit de Fort Hatry; l'Hernández, músic, evadit també de Fort Hatry amb Ferran Planes; l'Arnal, caricaturista, ex-dibuixant del "Papitu", llibertari, supervivent de Mauthausen.

Fins a la primavera de 1940 la IX Compagnie de Travailleurs Etrangers (CTE; 109 Compagnie de Travailleurs Espagnols), a la qual queden adscrits, és mobilitzada per l'exèrcit francès amb la intenció d'acabar de construir la Línia Maginot. Amb els primers atacs de la Reichwehr, la CTE fuig als boscos i es dirigeix en tren a Delle, on

Sala d'actes del Grup Escolar Renaixença. Inauguració de l'Exposició Esperantista Internacional. A la dreta de la taula, Joaquim Amat-Piniella i Joan Masats.

són abandonats per l'exèrcit francès, en plena dispersió. El gran grup de la CTE intenta creuar cap a Suïssa però és retingut a la frontera i li és denegat el dret d'asil. L'endemà, el 24 de juny, aconseguix de creuar la frontera individualment. Reagrupats a l'altre costat de la frontera, camí de Lausana són detinguts per la policia suïssa i duts a la Comandància de Prorrentruy. Atès que van indocumentats, són retornats a la frontera francesa, ocupada ja per escamots alemanys. De retorn a Delle, Amat i els quatre amics es dirigeixen a la Kommandantur per constituir-se presoners. Uns dies més tard són duts a la caserna de Bouchênel (Belfort) i, posteriorment, a Fort Hatry, camp de concentració per a presoners de guerra. Gràcies a les habilitats de l'Arnal per fer caricatures pornogràfiques, i a Ferran Planes, aconseguixen sobreviure aconseguint menjar a canvi dels dibuixos. D'allí decideixen evadir-se dos dels seus companys, Planes i l'Hernández. El mateix Amat reconeixeria més tard el seu error de no se-

guir-los, convençut que serien repatriats.

Finalment, i davant la negativa del govern espanyol a reconèixer la seva nacionalitat, l'exèrcit alemany els trasllada, sota l'etiqueta d'"apàtrides indesitjables", als camps de concentració austríacs, el més important dels quals és Mauthausen, on arriba en un grup d'aproximadament 1.500 espanyols. El seu número de matrícula adjudicat a l'entrada és el 6.211.

Ateses les circumstàncies, Amat tindrà la *sort* d'entrar per la porta del Camp central de Mauthausen el 12 o 13 de desembre de 1940 juntament amb l'Arnal, que es convertirà en el seu àngel de la guarda. La manca de consciència del lloc on ha anat a parar i l'esperit positiu que el caracteritzen, fa que, només entrar, Amat demani a Jacint Carrió, també manresà i que havia arribat dos mesos abans, per quina porta creia que sortirien quan els alemanys perdessin la guerra. "Per aquell forat", li espetà Carrió referint-se a la xemeneia encara desconeguda del cre-

matori.

La sort d'Amat és l'Arnal perquè aquest és destinat a un magatzem, rebaixat de servei, per tal de poder dedicar-se al dibuix pornogràfic a temps complet. En quedar una vacant al magatzem, l'Arnal suggereix el nom d'Amat per entrar-hi, i la seva proposta és atesa. A Amat el trobem inicialment a l'escala de la mort, on sobreviu aproximadament dues setmanes, sense les ulleres que ha perdut i transportant pedres de 30 a 50 quilograms durant tot el dia, en total, uns deu o dotze viatges segons el dia, en paraules del mateix Amat. El trasllat al magatzem significa la seva salvació; una feina tranquil·la, aixoplugada i sense tant risc aparent, consisteix en la classificació i distribució de les caixes de materials per al camp o de roba dels presos, totes elles amb la inscripció obsessiva de "K.L.Reich".

Un altre element que juga a favor del fet que Amat sobrevisqui al camp, i que no tingué per exemple el manresà Carrió malgrat que també ho aconseguís, és anar a parar a la Barraca número 11, la que està liderada per Cèsar Orquín Serra (València, 1917). Orquín és anarquista, amb formació universitària i estudis de música, i arriba a Mauthausen juntament amb els altres espanyols. És el *kapo* de la Barraca, i la seva capacitat de comunicació, juntament amb el fet de dominar l'alemany, el porten a convèncer els SS que, per rendir millor en el treball, són necessàries unes condicions mínimes de subsistència, sobretot pel que fa a l'alimentació i a les condicions de treball. Orquín opta per intentar millorar les condicions internes dels presos com una opció personal, cosa que farà que la cèl·lula comunista organitzada a l'interior del camp sempre desconfii de la seva actitud. A partir de llavors, la vida d'Amat al camp va lligada a la decisió d'Orquín de provar la seva teoria en diferents *kommandos* que la SS autoritza a l'exterior i que consisteixen en el treball en empreses o en la realització de diverses tasques relacionades amb la construcció.

A Amat el trobem destinat a diversos camps vinculats a Mauthausen. El 6 de juny de 1940 és destinat al Camp

de Wagrain, a Wöcklabruck, dedicat sobretot a treballar en els fonaments d'un pont sobre el riu per tal de descongestionar el tràfic a la ciutat. El 12 de maig de 1942 la SS dissol el camp i, fins al setembre de 1944, és traslladat al Camp de Ternberg, on ajuden a construir una presa. Entre el setembre de 1944 i l'1 de desembre del mateix any retornen al Camp central de Mauthausen, data en què són destinats al Camp de Redl-Zipf, on treballen en una fàbrica que es dedica a la producció d'oxigen líquid per a les bombes V2. Un cop els alemanys veuen a prop les tropes aliades, tenen la intenció de fer arribar els presos fins al Camp d'Ebensee, dedicat sobretot a la fabricació de municions i material militar que emmagatzemen en túnels subterranis, amb la intenció de situar els presos dins les mines i volar-los.

Els presos, sabedors d'aquesta intenció i davant la possibilitat, després de tants sofriments, de no poder veure el final de la guerra, fan córrer la brama falsa que estan armats gràcies a l'activitat subversiva de la cèl·lula comunista del camp. Davant la possibilitat d'un enfrontament armat i de la imminent arribada dels aliats, les tropes alemanyes decideixen abandonar els presos. D'aquest moment incert comptem amb el document esfereïdor del propi Amat: "Vaig passar els últims dies del meu captiveri en els dominis del III Reich en aquest camp i mai no podré oblidar la visió apocalíptica de centenars de moribunds, de cadàvers vivents, cobertes de bruts parracs les seves llagues i la seva misèria, arrossegant-se materialment pel terra, esperant amb els ulls desorbitats i crispades les esquelètiques mans, quasi sense batecs els cors, l'arribada de les tropes alliberadores" (document personal inèdit).

Les tropes americanes, comandades pel General Bradley, alliberen Amat el 5 de maig de 1945. Amat agrairà aquest gest dedicant el *K.L. Reich* tant al General, amb qui es cartreja el 1963, com al seu amic desaparegut a Mauthausen, Pere Vives i Clavé.

El juny, a l'espera del seu retorn a Catalunya, el trobem a París, previ pas per Würzburg. Posteriorment, fa escala a Sant Antonin-Nöblaval i, final-

ment, a l'agost, a Caussada. A partir del setembre el lloc de destinació és Andorra, on la seva família decideix que ha de fer una cura de repòs, instal·lat a Sant Julià de Lòria, fins a l'abril de 1946.

Inicialment, es dedica a la transcripció del recull de 71 poemes que havia escrit en paper de sacs de ciment als diversos *kommandos* dependents de Mauthausen i que havia mantingut amagats malgrat el perill evident que els *kapos* i els SS els hi poguessin trobar. El recull porta per títol *Les llunyanies (Poemes de l'exili)*, i avui, 52 anys més tard, pot veure per fi la llum. Es tracta de poemes de denúncia, on es parla sobretot de l'horror dels camps, del sacrifici dels homes des d'una perspectiva angoixant i extremadament expressionista.

És en aquest període de vuit mesos que van del setembre de 1945 a l'abril de 1946 que Amat escriu íntegrament el mecanoscrit de *K.L. Reich*.

A partir del 1948 Joaquim Amat ha de renunciar a tornar a Manresa per tal com té consciència de les conseqüències que podria tenir i pren una de les decisions més difícils de la seva vida, renunciar al seu món, la seva ciutat i els seus amics i compromisos i s'instal·la en l'anonimat de Barcelona, concretament al carrer de Rocafort, número 94, 4t. 1a. Allí es dedica a revisar els materials que ha elaborat a Andorra. Conscient que és difícil que l'obra pugui eludir la censura, és en aquesta fase que comença a corregir el mecanoscrit, d'on anirà traient alguns fragments que evidencien la intenció de suavitzar escenes violentes, comprometedores o considerades per ell com a inexactes.

Joaquim Amat-Piniella va sotmetre l'obra del *K.L. Reich* a una revisió profunda al llarg dels 17 anys que van des de la seva redacció inicial fins a la seva publicació. Malgrat haver passat per aquest acurat sedàs -formal i de contingut-, *K.L. Reich* conserva la seva estructura inicial:

Paral·lelament, Amat aconsegueix de publicar el primer capítol de *K.L. Reich*, en català, sota el títol d'"Eutanàsia", al número 7 d'"Antologia" (p. 52-59), el novembre de 1947. Així mateix, intenta per tots els mitjans

Visita a Manresa de l'actriu de cinema argentina Nina Martín. Al costat dret de l'actriu, Joaquim Amat-Piniella.

aconseguir la seva publicació a Mèxic a proposta del seu amic Agustí Bartra, però l'intent fracassa (com el de Fèlix Cucurull en la traducció portuguesa el 1963-4, tot just acabada de sortir la versió castellana).

En l'àmbit professional, havent renunciat a la carrera de Dret que havia endegat abans de la guerra i a la carrera política, el 1950 crea, conjuntament amb altres socis i invertint-hi el petit patrimoni heretat, una empresa inicialment dedicada a la fabricació de botons de ràdio i, més tard, a la injecció de plàstics, activitat empresarial força novedosa. L'aventura empresarial, però, se'n va en orris quan el soci tècnic desapareix emportant-se les màquines i deixant un munt de deutes.

La desfeta empresarial va lligada a un moment fecund en la producció literària d'Amat, que publica tres obres gràcies a Santiago Albertí: *El casino dels senyors* (1956), *Roda de solitaris* (1957) i *La pau a casa* (1959).

Durant aquests anys, entre 1955 i

1960, Amat treballa a l'empresa Cinzano. Es tracta d'una època de penúria econòmica, el seu sou de comptable és més aviat escàs, però la seva producció més important després de la novel·la dels camps de concentració la va fer en aquest període. Són tardes dedicades a la presa d'apunts i d'escriptura manuscrita en diferents locals de l'eixample, on deixa passar, en solitari, les hores de creació que es converteixen en el poc que encara li atrau, immers en el seu món dels records i en la soledat més aclaparadora. Malgrat tot, els continguts de les tres novel·les esmentades palesen que Amat s'ha tornat, en paraules seves: "un home pessimista, però no derrotat". Al mateix temps, Amat es va situant entre els escriptors que es comprometen per un model de novel·la basada en el realisme, una decisió que condiciona el model de llengua que defensarà per tal de modernitzar i posar al dia la llengua catalana, com es pot comprovar en aquest document inèdit, quan considera:

"La conveniència que la llengua literària sigui reflex i així mateix depuració del llenguatge vivent fa que no puguem tancar les portes a locucions, expressions, modismes o mots que passen a l'ús constant de les multituds que el parlen. Altrament, ens exposaríem a fer una llengua artificial, esotèrica, impenetrable, només utilitzada per escriptors minoritaris i desvinculada de la que la gent empra cada dia."

El casino dels senyors és una novel·la curta on es narren, en primera persona, les impressions d'un fantasma que, durant les disset hores d'un dia qualsevol, retorna a la que va ser la seva ciutat i al seu antic ofici: conserge d'un d'aquells "casino dels senyors", una de les institucions típiques de la burgesia que es troben en les petites ciutats de la Catalunya interior.

El 1956, com s'afirma a "Regió 7", durant la signatura d' *El casino dels senyors* de manera informal a uns amics en ple carrer de Manresa, rep

l'amenaça de marxar de la ciutat sota la prohibició expressa de tornar-hi mai més: "Va ser expulsat de la ciutat un dia que estava signant exemplars de la seva obra; la policia, per desig d'un factòtum dels que manava a Manresa, el va desterrar de Manresa i ja no va tornar-hi" (Manresa, 9 de maig de 1985, 7). Amat havia obtingut l'amenaça més directa de mans d'un dels màxims càrrecs dirigents de la Falange de Manresa i havia de renunciar definitivament als seus viatges a la seva ciutat, ja de per si esporàdics per por que passés alguna desgràcia, i donats sobretot per les visites freqüents al seu fill Marcel, que el 1955 estudiava a l'internat de La Salle a Manresa.

En la segona meitat dels cinquanta Amat intenta recuperar els contactes amb algun dels seus amics de guerra, com és el cas d'en Claret o en Clara, que viuen i treballen a Barcelona, i, sobretot, amb en Ferran Planes, instal·lat llavors a Madrid per motius laborals.

A partir de llavors, Manresa es converteix només en un lloc de pas, gairebé furtiu, de camí cap a Puig-reig, indret on viu la família de la seva dona i amb la qual continua mantenint-hi molt bones relacions familiars, i no falta a cap de les festes i celebracions tradicionals. A més, el fill, Marcel, surt de l'internat el 1956 i continua els seus estudis als Salessians d'Horta, a Barcelona.

Un any més tard, Amat veu publicada la seva *Roda de solitaris*, una novel·la més ambiciosa que l'anterior, densa i colpidora, escrita amb una tècnica influenciada pel neo-realisme, fruit de les seves lectures franceses i nord-americanes predilectes, que serveix a les necessitats de l'obra.

La infelicitat es va convertint en un tema recurrent a les seves obres mentre a nivell personal, a través de la relació que estableix amb una mala guenya trobarà espai per a l'estabilitat sentimental.

El mateix 1957 Amat publica el seu conte titulat "Mon ami", dins el recull *Els autors de l'ocell de paper* (núm. XIVA), pertanyent al recull inèdit de contes *Retaule en gris* (1956).

El 1959 es publica *La pau a casa*, novel·la de registre menor que tracta

del vessant domèstic i hipòcrita de les relacions humanes. Amat se centra en els petits problemes de cada dia, sense cap singularitat aparent, suportats per uns personatges-típus corrents.

A partir de 1960 i fins al 1965 trobem Amat treballant a l'empresa Fissam, on realitza tasques administratives. Són anys dedicats quasi en exclusivitat a la preparació de l'edició castellana, mitjançant la traducció, i catalana de *K.L. Reich*. Són els anys també de companyonatge amb Frederic Escofet, que l'ajudarà en la publicació de les seves obres, i d'amistat profunda amb en Josep Mª Cid-Prat, metge barceloní, escriptor i crític literari a diversos mitjans de comunicació escrits, entre ells "El Mundo Deportivo", a qui havia conegut per casualitat el febrer de 1958 quan Cid-Prat publica en les pàgines del diari esportiu la seva primera crítica de les obres d'Amat. És l'amistat entre dos personatges que tenen diverses coses en comú: el jazz, el seu caràcter introvertit, una formació cultural prou sòlida, el fet d'haver recuperat l'estimació després de dos processos diferents però paral·lels, i sobretot el seu caràcter compromès: demòcrata, republicà, nacionalista. Amat es passa la major part de les tardes a l'estudi que Cid-Prat té a casa seva, al número 327 del Passeig de Sant Joan. Ben aviat compartiran el fet de ser els primers lectors de les novel·les i escrits diversos respectius a mesura que els van creant. Cid, a més, serà també un dels impulsors de la crítica que anirà apareixent en premsa de les obres d'Amat i qui farà possible que entri en contacte amb diversos escriptors i crítics catalans.

A banda de l'estreta amistat amb en Cid-Prat, es tracta, per tant, d'uns anys en què Joaquim Amat prodiga les seves relacions amb alguns escriptors catalans malgrat que sempre es mantindrà volgudament al marge dels cenacles culturals del país, i només hi intervindrà, normalment per escrit, quan li és sol·licitada la seva opinió sobre les lletres catalanes, especialment des de les pàgines de "Destino". Un dels personatges amb qui manté un contacte estret, epistolar sobretot (entre el 1956 i 1963), és en Rafael Tasis, amb qui contacta inicialment

per agrair les seves crítiques d'*El casino dels senyors*. Tasis es converteix en un lector privilegiat de les obres que Amat publicarà amb posterioritat. Tasis es preocupa també perquè la difusió de *K.L. Reich* arribi a tots els llocs d'arreu on hi ha casals catalans que editin revistes, cas de Montpeller amb "Vida Nova" i Mèxic amb "Horizontes".

Havent renunciat a la publicació de *K.L. Reich* en català, ni que fos molt fragmentàriament, Amat compta amb la col·laboració del seu amic Carles Barral. A Carles Barral li havien parlat de la novel·la -el mecanoscrit del qual circulava per alguns cenacles de Barcelona-, i, després d'haver-la llegida, s'interessa per publicar-la. L'editor presenta a censura el llibre en català i, de manera sorprenent, el text és admès com a publicable.

La novel·la d'Amat ens mostra l'experiència diària en diversos *kommunos* dependents del camp central de Mauthausen. El que pretén, més enllà del testimoniatge, és poder fer evident "la veritat íntima", el dia a dia de "l'esperit del camp" que va destruint tota mostra de condició humana.

La novel·la d'Amat es dona a conèixer públicament cinc anys abans de la seva publicació arran d'una roda d'entrevistes a escriptors elaborada per "Destino" amb la intenció de parlar de les novetats editorials de cara al Sant Jordi de 1958. Un any més tard, Anna Murià reivindica la necessitat de publicar l'obra d'Amat en un llarg article a la revista "Ressorgiment" titulat "*K.L. Reich*, novel·la inèdita de J. Amat-Piniella". L'anàlisi detallada de la novel·la demostra que el seu mecanoscrit continuava circulant entre diferents escriptors propers a Amat, en aquest cas el seu amic Agustí Bartra, amb qui comparteix, a banda del respecte mutu, una gran admiració per la poesia. Bartra és el valedor d'Amat a l'altre costat de l'oceà i fracassarà en el seu intent de publicació de l'obra el mateix 1958.

El 17 d'octubre de 1965, el Consistori dels Jocs Florals de la Llengua Catalana li concedeix el Premi Fastenrath a la millor obra publicada en llengua catalana des del gener de 1963. Concedit pel Centre Català de Rosario

Amat-Piniella, a la dreta, junt amb els seus amics Arnal, Planes i Vives.

(República Argentina), amb una dotació de 3.000 pesos argentins, Amat el rep un any més tard a París a mans de la filla del Secretari del Centre, Romà Planas. L'acte de lliurament tingué lloc a la Sorbonne de París, sense la presència de l'autor.

Aquest mateix any, el 1965, i fins a la data de la seva mort deguda a una dolorosa malaltia el 3 d'agost de 1974, Amat treballa a Richoux Espanyola, societat dedicada a la importació de maquinària per al sector de la ceràmica, de la qual n'era soci.

El 1966 publica la seva darrera novel·la *La ribera deserta*, en la qual, com ja hem vist en les anteriors, Amat palesa definitivament la transformació des de la seva visió alegre i irònica de les *Ombres al calidoscopi* cap a la percepció desencisada de la realitat a través de la reflexió de l'home en general.

Inèdites queden també tres novel·les, una en català, *La clau de volta* (1961), i dues en castellà, *Primer aniversari* i *La primera investigació de Rómulo Cortés*, ambdues de data incerta; dues obres de teatre escrites a la dècada dels cinquanta en clau irònica, *Setmana de festes* i *K.O.*; i el recull de contes *Retaule en gris* (1956), amb la seva traducció castellana titulada *Del rojo al violeta*.

A partir de 1966, Joaquim Amat se sent profundament desencisat i, per decisió força meditada, decideix deixar d'escriure novel·les i només trobarem algunes col·laboracions en prem-

sa en forma d'articles que parlen del model de llengua que creu que cal defensar.

Són anys també en què Amat, que refusava parlar entre familiars i amics de l'infern viscut als camps nazis, es posa al capdavant de l'organització catalana Amical Mauthausen, inicialment com a organisme independent i, anys més tard, aprofitant els seus contactes amb exdeportats de Mauthausen residents a França (sobretot Àngel Olivares i Josep Bailina), federant-se amb l'organització francesa del mateix nom. Des del 1954 Amat ha establert contactes a l'estranger per tal d'intentar cobrar del govern alemany la indemnització com a víctimes de la guerra i, des de l'interior, constituir aquest organisme, considerat encara il·legal pel Ministeri de Governació el 1964.

Amat és el màxim encarregat, des de la discreció que el caracteritza, de l'organització del III Congrés Nacional de la FEDIP (Federación Española de Deportados e Internados Políticos) celebrat a París l'1 de novembre de 1965, essent un dels impulsors de la sectorialització de les zones de procedència dels deportats i de les relacions internacionals per tal de mantenir el contacte estret, sobretot entre els nuclis de parla catalana. Amat és el representant espanyol en aquest congrés. Ell també és el responsable del document que porta per títol "Vint anys més tard: pelegrinatge als camps d'extermini nazis" amb motiu del

viatge de commemoració del 20è. aniversari de l'alliberament. Amat conclou en aquest document inèdit que "No es tracta de mantenir vives les cendres de la rancúnia o el desig de venjança que no conduirien a res de bo, però sí d'evitar que en un futur, proper o llunyà, puguin donar-se situacions semblants a les que van conduir a una abdicació tan gran de la dignitat humana". La voluntat d'educar per tal que fets com els viscuts no es tornin a produir es converteix en el motor obsessiu dels darrers anys i, alhora, exemplifiquen la impossibilitat de superació del trauma viscut als camps nazis. Aquest fet, juntament, amb la renúncia obligada al seu món, el de preguerra, condicionen una actitud davant la vida i davant la tasca creadora, com així ho reconeixeria a Isabel Cid, i ajuden a entendre la decisió voluntària de deixar d'escriure.

L'actitud de renúncia s'evidencia el 1973, any en què fins i tot trenca la relació tan estreta que tenia amb Josep Mª Cid-Prat. En la soledat de l'habitació de l'hospital de Bellvitge serà la persona més sol·licitada, però aquesta demanda no podrà ser atesa convenientment ni corresposta perquè, per continuar amb els paral·lelismes, Cid-Prat també està morint al llit de casa seva. Joaquim Amat Piniella mor el 3 d'agost de 1974.

David Serrano i Blanquer

Doctor en Filologia Catalana per l'UAB